

Kontrollkäik Võisiku Hooldekodusse (AS Hoolekandeteenused)

(1) Õiguskantsleri nõunikud viisid 08.06.2010 omal initsiatiivil läbi etteteatatud kontrollkäigu Võisiku Hooldekodusse (edaspidi hooldekodu). Kontrollkäigule oli eksperdina kaasatud üldarst.

Hooldekodu on AS Hoolekandeteenused (edaspidi AS) haldusalas. AS-i ainuaktsionäriks on Sotsiaalministeerium. AS-i põhikiri on kinnitatud 27.03.2007 ainuaktsionäri otsusega.

Hooldekodu külastamise ajal osutas hooldekodu igapäevaelu toetamise teenust 38 isikule, töötamise toetamise teenust 20 isikule, toetatud elamise teenust 50 isikule, ööpäevaringset erihooldusteenust 283 isikule, ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud 40 isikule ja ööpäevaringset erihooldusteenust sügava liitpuudega 30 isikule. Hooldekodus töötas 144 töötajat ja hooldekodu teenindavates haldusüksustes töötas 24 töötajat.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas hooldekodus on tagatud teenust saavate isikute põhiõigused ja –vabadused.

(3) Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud hooldekodu ruume, küsitlesid ringkäigu kestel teenust saavaid isikuid, intervjuerisid ööpäevaringset erihooldusteenusel olevaid isikuid, kes on hoolekandetasutusse paigutatud kohtumääruse alusel, ja hooldekodu töötajaid. Samuti korraldasid õiguskantsleri nõunikud vastuvõtu seda soovitud teenust saavatele isikutele, nende esindajatele ja lähedastele ning hooldekodu töötajatele.

Õiguskantsleri nõunikud intervjuerisid hooldekodus ööpäevaringset erihooldusteenusel olevast hoolekandetasutusse kohtumäärusega paigutatud 40 isikust 9 isikut. 2 isikut keeldusid intervjuu andmisest või ei olnud kontaktivõimelised. Intervjueritavad isikud valisid õiguskantsleri nõunikud hooldekodust saadud teenusel viibivate isikute nimekirjast eelnevalt õiguskantslerile laekunud informatsiooni alusel, et tagada võimalikult erinevate isikute gruppide (vanus, eeldatav rahvus) esindatus. Samuti intervjuerisid õiguskantsleri nõunikud kolme hooldekodu tegevusjuhendajat, kes töötavad hooldekodus kohtumääruse alusel hoolekandetasutusse paigutatud isikutega ja viibisid tööl hooldekodus kontrollkäigu ajal.

Õiguskantsleri nõunike vastuvõtul käis 16 hooldekodus teenust saavat isikut. Lisaks küsitlesid õiguskantsleri nõunikud hooldekodu ringkäigu kestel 5 teenust saavat isikut.

Hooldekodu tegevusega seonduvate aspektide üle vastuvõtul käinud, küsitletud ega intervjueritud isikud kaebusi ei esitanud, samas esitasid nad soovi mitmekesisstada võimalusel hooldekodu poolt pakutavat toitu.

(3.1) Kontrollkäigule kaasatud üldarsti arvamus

Kontrollkäigul eksperdina osalenud üldarst tutvus hooldekodus 42 teenust saava isiku (lähtuvalt teenusest järgmiselt: igapäevaelu toetamise teenust saavad isikud – 1 naine ja 1 mees; töötamise toetamise teenust saavad isikud – 1 naine ja 1 mees; toetatud elamise teenust saavad isikud – 1 naine ja 1 mees; ööpäevaringset erihooldusteenust saavad isikud – 7 naist ja 5 meest; ööpäevaringset erihooldusteenust saama kohtumäärusega hoolekandetasutusse

paigutatud isikud - 14 meest; ööpäevaringset erihooldusteenust saavad sügava liitpuudega isikud - 4 naist ja 6 meest) ravidokumentidega eesmärgiga anda hinnang üldarstiabi osutamise nõuetekohasusele osakonnas.

Ekspert tõi hooldekodus läbi vaadatud ravidokumentide põhjal kokkuvõttena välja, et üldarstiabi teenust osutavad kaks perearsti, kelle nimistusse hooldekodus teenust saavad isikud saabudes kantakse. Perearsti vastuvõtule registreerib isiku vastavalt tema kaebustele õde, kelle saatmisel isik hooldekodu transpordiga perearsti juurde viiakse. Vajadusel tuleb perearst ka visiidile hooldekodusse. Osadele isikutele teostatakse perearsti poolt hooldekodusse saabudes meditsiiniline üldläbivaatus ja vajadusel analüüsid. Erakorraline arstiabi on tagatud kiirabiga või võimalusel perearsti/psühhiaatri telefonikonsultatsiooniga. Eriarsti vastuvõtule suunab vajadusel perearst. Kui saatekirja vaja ei ole, registreerib õde teenust saava isiku otse eriarsti vastuvõtule. Psühhiaater töötab hooldekodus kaks korda nädalas neli tundi. Psühhiaatri konsultatsiooni vajaduse üle otsustab arst või õde. Hooldekodus asuvad kõikide teenust saavate isikute ravidokumendid, kuhu on lisatud perearsti ja eriarsti (v.a psühhiaater) väljavõtted ning märgitud eraldi manustatavad psühhiaatrilised ravimid. Õdedel on eraldi kaustik, kuhu märgitakse hüpertooniaga patsientide vererõhu ja diabeediga patsientide veresuhkru väärtused. Kõikidele hooldekodus paiknevatele ja ravi saavatele isikutele manustab ravimid õde. Krooniliste haiguste jälgimist, ravi ja haiguste ennetamist korraldab perearst. Hooldekodus teenust saavatele isikutele on võimaldatud osavõtt riiklikust rinnavähi ja emakakaelavähi skriiningprogrammist. Hooldekodu töötajad motiveerivad alkoholsõltuvusega isikuid loobuma alkoholist. Osasid teenust saavaid isikuid testiti B-hepatiidi suhtes ning võimalusel vaktsineeriti. Gripiviiruse A/H1N1 puhangu ajal vaktsineeriti riskigruppi kuuluvad isikud.

Eksperti hinnangul vastab hooldekodus üldarstiabi osutamine nõuetele.

Ekspert soovitas hooldekodus üldarstiabi osutamise nõuetekohasuse paremaks täitmiseks:

- tulenevalt asjaolust, et paljud hooldekodus teenust saavad isikud ei ole adekvaatselt võimelised oma kaebusi esitama või seisundit hindama, teostada kõikidel hooldekodusse saabuvatel isikutel krooniliste haiguste ja riskitegurite väljaselgitamiseks meditsiiniline üldläbivaatus või küsida väljavõtte sellekohase infoga eelmiselt perearstilt;
- tulenevalt kõrgendatud riskist nakkushaiguste levikuks nõustada hooldekodus teenust saavaid isikuid inimeselt inimesele levivate nakkushaiguste osas ning tagada võimalusel vaktsineerimine;
- tulenevalt asjaolust, et paljud hooldekodus teenust saavad isikud viibivad hooldekodus aastaid ning ravilood on samaaegselt osaliselt paber kandjal ja digitaalselt, mis muudab info haldamise ajakulukaks ja kohati keeruliseks, märkida eraldi lehele teenust saava isiku kroonilised haigused, nii somaatilised kui psühhiaatrilised, viimased teostatud analüüsid ja regulaarselt tarvitavad ravimid.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

(4.1) Teenust saavate isikute elamisväärsed tingimused

Kontrollimisel selgus, et osades hooldekodu magamistubades on lukustatavad kapid teenust saavate isikute isiklike asjade hoidmiseks, samas kui teistes neid ei ole.

Lukustatud kappide vajalikkus on välja toodud Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) standardite¹ punktis 34, milles rõhutatakse isiklike asjade hoidmiseks mõeldud lukustatava pinna olemasolu tähtsust patsientidele, kuna selle puudumine võib kahandada patsiendi turvalisuse ja osalise iseseisvuse tunnet. Lisaks tegi CPT oma raporti Eesti külastuse kohta² (mis toimus 2003. aastal) punktis 93 etteheiteid Eesti ametivõimudele lukustatavate kappide puudumise kohta Kernu Hooldekodus ning soovitas nimetatud puuduse kõrvaldada.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler **Võisiku Hooldekodu juhatajal võimaldada kõigil hooldekodus teenust saavatel isikutel hoida oma isiklike asju selleks ettenähtud lukustatud kapis.**

(4.2) Eraldamise registri pidamine hooldekodus

Kontrollkäigu läbiviimisel tutvusid õiguskantsleri nõunikud hooldekodu eraldamise registriga ning isiku eraldusruumi paigutamise otsuste ja juhtumikirjeldustega. Kontrollimisel selgus, et hooldekodus toimusid 19.04.2010 ja 20.04.2010 teenust saava isiku eraldamise juhtumid, kuid hooldekodu eraldamise registris need registreeritud ei ole.

CPT on oma raporti Eesti külastuse kohta punktis 103 öelnud, et „iga hoolealuse füüsilise ohjeldamise juhtum (manuaalne kontroll, füüsiliste ohjeldusmeetmete kasutamine, isoleerimine) tuleb registreerida selleks ettenähtud spetsiaalses registris (samuti hoolealuse ravidokumentides). Sissekandes tuleb ära märkida meetmete kasutamise algus- ja lõpuaeg, juhtumi üksikasjad, põhjused meetmete rakendamiseks, vastava korralduse või nõusoleku andnud arsti nimi ja patsiendi või personali vigastused. Registreerimine hõlbustab suurel määral selliste intsidentide jälgimist ja annab ülevaate nende toimumise ulatusest.“ Samuti rõhutab CPT standardite punkt 52 ohjeldusmeetmete registri vajalikkust. Vastavalt sellele punktile on hoolealusel õigus lisada registrisse selgitavaid märkusi ja hoolealust tuleb sellest võimalusest teavitada; nõudmisel tuleb hoolealusele teha kogu sissekandest koopia.

Õiguskantsleri hinnangul on eraldamise registril oluline roll väärkohtlemise ohu ennetamisel, sest registri eesmärk on tagada ülevaate saamine isikute eraldamisest ja seeläbi kõnealuse isiku põhiõigusi erakordselt riivava meetme kasutamise praktika läbipaistvust. Lisaks teenust saavate isikute õiguste kaitsmisele piirab eraldamise registri mittenõuetekohane pidamine ka järelevalveasutuste võimalust teostada efektiivset kontrolli hooldekodus osutatavate teenuste ja kohaldatavate piirangute üle.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler **Võisiku Hooldekodu juhatajal pidada nõuetekohaselt hooldekodu eraldamise registrit, st registreerida eraldamise registris iga teenust saava isiku eraldamise juhtum.**

(4.3) Kiirabiteenuse osutaja või politsei teavitamine isiku eraldamisest

Kontrollkäigu läbiviimisel tutvusid õiguskantsleri nõunikud hooldekodu eraldamise kasutamise registriga ning isiku eraldusruumi paigutamise otsuste ja juhtumikirjeldustega. Kontrollimisel selgus, et 21.04.2010 toimunud teenust saava isiku eraldamisel ei ole hooldekodu eraldamise juhtumist teavitanud kiirabiteenuse osutajat või politseid. Lisaks sellele ei olnud võimalik tuvastada, kas 19.04.2010 ja 20.04.2010 toimunud isiku eraldamisel

¹ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/lang/est/est-standards.pdf> .

² Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=11917/CPT_eesti.pdf .

on hooldekodu eraldamise juhtumist teavitanud kiirabiteenuse osutajat või politseid, kuna hooldekodu eraldamise kasutamise registris ei ole need isiku eraldamise juhtumid registreeritud.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 20² lg 5 alusel teavitab ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja enne eraldamist kiirabiteenuse osutajat või politseid. Sama paragrahvi lõike 6 alusel võib isiku eraldada teistest teenust saavatest isikutest kuni kiirabiteenuse osutaja või politsei saabumiseni, kuid mitte kauemaks kui kolmeks tunniks järjest.³

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Võisiku Hooldekodu juhatajal edaspidi teavitada teenust saava isiku eraldamisel kiirabiteenuse osutajat või politseid.

(4.4) Valvurite eriettevalmistus psüühikahäirega isikutega käitumiseks

AS-i vastusest⁴ selgus, et hooldekodus on öisel ajal tööl valvur, kes tagab hooldekodu territooriumi valve ja abistab hooldekodu personali eraldusmeetmete rakendamise vajaduse korral. Valvurid on hooldekodu teenindava haldusüksuse koosseisus.

Kontrollimisel selgus, et valvurid ei ole erilist väljaõpet saanud psüühikahäirega isikutega käitumiseks. Seda kinnitas kontrollkäigu läbiviimisel ka hooldekodu juhataja.

CPT on oma 8. üldaruandes⁵ pidanud oluliseks kõigile kinnises asutuses töötavatele isikutele (nii tervishoiutöötajad, hooldustöötajad kui valvurid ja muud) spetsiaalse koolituse läbiviimist põhiõiguste ja –vabaduste tagamise kohta ning ka hilisema täiendõppe korraldamist. Nimetatud üldaruande punkti 28 kohaselt on arvestades töö rasket iseloomu ülimalt oluline, et kinnise asutuse töötajad oleksid hoolikalt valitud ning saaksid nii töökohustuste täitmisele eelnevat väljaõpet kui ka hilisemat täiendusõpet.

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004)10⁶ artikli 11.2 kohaselt peavad hooldekodu hoolealustega kokku puutuvad töötajad läbima kohase koolituse psüühikahäirega isikute inimväärkuse, inimõiguste ja põhivabaduste kaitse kohta. Konkreetsemalt peavad töötajad saama kohase koolituse järgnevatel valdkondades: 1) vaimsete häiretega isikute inimväärkuse, inimõiguste ning põhiõiguste kaitse, 2) vägivalla mõistmine, ärahoidmine ning kontrollimine, 3) liikumispiirangute ning eraldamise rakendamist ära hoida aitavad abinõud ning 4) need vähesed asjaolud, mis õigustavad liikumispiirangute ning eraldamise rakendamist, võttes arvesse nende kasutamisega kaasnevat kasutegureid ja riskifaktoreid, samuti selliste meetodite korrektne rakendamine.

³ Sotsiaalhoolekande seaduse, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse ja nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse seletuskirjas on SHS § 20² lg 5 kohta sätestatud järgmist: „Kuna eraldamist peaks kasutama vaid juhtudel, kui isik on ohtlik ja/või psüühhoosis, siis on alati vajalik kutsuda politsei või kiirabi. Kui isik on endale või teistele ohtlik, on ilmselt vajalik alati vähemalt kas politsei või kiirabi sekkumine ning isik tuleb toimetada edasi kas politseisse või psühhiaatriahaiglasse, kus vajadusel osutatakse isikule psühhiaatrilist abi psühhiaatrilise abi seaduses sätestatud korras.“

⁴ Registreeritud Õiguskantsleri Kantseleis 26.05.2010 nr 7-9/100683/1003237.

⁵ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8. üldaruanne (CPT/Inf (98) 12. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm> .

⁶ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004)10. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=775685&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> .

Õiguskantsleri hinnangul tuleb juhul, kui erihoolekandeteenuse osutaja peab vajalikuks kaasata teenust saavate isikute eraldamisele valvurid, kes sellisel juhul puutuvad otseselt kokku teenust saavate isikutega, tagada, et isiku õigused oleks tagatud samaväärselt, nagu olukorras, kus isiku eraldamist viib läbi väljakoolitatud ja selleks ettevalmistatud hooldekodu personal. Seega peavad hooldekodu valvurid olema saanud väljaõpet ulatuses, mis on toodud CPT 8.üldaruande punktis 28 ning Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel Rec(2004)10 artiklis 11.2.

Tulenevalt eeltoodust **soovib õiguskantsler Võisiku Hooldekodu juhatajal tagada kohane, CPT 8. üldaruande punktis 28 ning Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel Rec(2004)10 artiklis 11.2 toodud ulatuses väljaõppe korraldamine hooldekodu valvuritele.**

(5) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks soovitusel Võisiku Hooldekodu juhatajale. Lisaks edastab õiguskantsler kontrollkäigu kokkuvõtte teadmiseks Sotsiaalkindlustusameti peadirektorile ja kontrollkäigule kaasatud eksperdi arvamuse puudutavas osas teadmiseks Terviseameti peadirektorile. Soovitusel täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes soovitusel tegemisest.